

“İnsan dahi masnuatın en câmi ve en garibi olduğundan, şecere-i hilkate bir semere-i şuuriyedir. İnsan bir semere gibi olduğu cihetle kâinatın eczası arasında en câmi ve baîd bir cüzdür.” Burayı izah eder misiniz?

İnsanın Allah'ın sanatları içinde en cami ve garip olması, insanın fitrat ve mahiyetinden dolayıdır. Zira Allah insanın mahiyetini öyle cihazlar ve duygular ile donatmıştır ki, bütün varlık alemlerini kuşatacak keyfiyettir.

Mesela, insan sahip olduğu akıl ve şuur ile alem-i manayı idrak eder. Dili sayesinde bütün nimetleri tadabilir. Gözü ile alemdeki bütün renk cümbüşlerini görebilir. Kalbi öyle cami ve keskin bir muhabbete sahiptir ki, vacibü'l-vücut olan Allah'ı kalbine misafir edebilir... Daha buna benzer binlerce hissiyat ve cihazat insan fitratında mevcuttur. Bu çapta ve mahiyette başka bir yaratılmış yoktur. Bu yüzden insan, mahlukat içinde en geniş ve insanı hayrette bırakacak garaibe ve mahiyete sahiptir.

Kainat ve varlık alemini bir ağaca benzetecek olursak, insan bu ağacın en güzel, şuurulu ve mükemmel bir meyvesidir. Nasıl meyve ağacın cüzleri içinde en uzak ve erişilmez yerindedir. Hem de ağacın bütün cüzlerini içine alan bir genişliğe ve programa sahiptir. Yani meyve, kalbi hükmünde olan çekirdeğin içinde ağaç bütünü ile ince ve latif bir program ile derc edilmiştir. Çekirdek, ağacın küçültülmüş muazzam bir modeli hükmündedir.

İşte insan da kainat ağacının küçültülmüş ve mükemmel bir modeli hükmündedir. Yani kainat küçültülse insan olur, insan büyütülse kainat olur. Bu yüzden insan, varlık ağacının en geniş ve uzak bir neticesi ve meyvesidir.

İnsanın mahiyetinde yerleştirilmiş olan sayısız hissiyat ve cihazlar, insanın şuur ve idrakini külli ve geniş yapıyor. Mesela hayvanın görme özelliği siyah ve beyaz olmasından, diğer renk tonlarını insan gibi algılayamıyor. Böyle olunca, görüntü aleminden istifadesi cüzi oluyor, ama insanın gözü bütün renk tonlarını algılayabildiği için, insanın görüntü aleminden istifadesi külli ve geniş oluyor. Bunu diğer hissiyat ve latifelere kıyas edebiliriz.

İşte insanın bu geniş ve külli mahiyeti Allah'ın kainatta murat ettiği maksatların hepsini idrak ve ihata edebiliyor. Bu yüzden **insan mahlukat içinde Allah'ın has ve müstesna bir muhatabı oluyor.**